

7. Születni Magyarországon – esélykülönbségek csecsemőkorban

10.61501/TRIP.2022.7

Veroszta Zsuzsanna

1. Bevezetés

Az utóbbi évtizedben évente körülbelül 90 ezer gyermek született Magyarországon. Elemzésünkben közülük a 2018-as évben születettek esélyeit vizsgáljuk a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet *Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálatának* három kutatási hulláma alapján. Esélyek alatt azt értjük, hogy aszerint, hogy a mai magyar társadalom milyen státuszú családjába születik meg egy gyermek, mi várhat rá fejlődésének egészen korai időszakában. Hogyan, és milyen egészségi állapotban születnek meg a különböző státuszú családok gyermekei? Milyen családi közeg fogadja őket: testvérek, nagyszülők jelenétére számíthatnak-e? Egészséges környezetben indulhat-e el a magzati és csecsemőkori életük? Hol fognak lakni, milyen minőségű lakásba vagy házba érkeznek meg a születés után? Megkapják-e kellő mértékben a fejlődésükhöz olyannyira szükséges szülői gondoskodást? Követve a *Társadalmi R riport* jelentés jellegét, itt elsősorban a riportálási célnak igyekszünk eleget tenni, a szülői foglalkozási státusz mentén vizsgálva a kora gyermekkori esélyek alakulását – tágabb értelmezésben a felnövekedés körülményeinek társadalmi meghatározottságát.

2. Családi háttérhatások kora gyermekkorban

2.1. A családi háttér szerepe

Vizsgálatunk elméleti háttere a *Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat* koncepciójához igazodva a gyermekfejlődés ökológiai modelljén alapul (Bronfenbrenner–Morris 2006). A kohorszkutatás a gyermekfejlődés és a családi körülmények kapcsolatának feltárásában az életpálya-perspektívát (*life course approach*) alkalmazza (Elder *et al.* 2004; Settersten 2006), amely a gyermekfejlődés dinamikusan változó körülmények és családi viszonyok között zajló értelmezését teszi lehetővé, figyelembe véve a családtagok életpályájának összefonódását, kölcsönös egymásra hatását. A szülői hatások szerepe interdiszciplináris megközelítésben átfogja a pszichológiai, egészségtudományi, szocio-

lógiai, demográfiai és közgazdaságtudományi kutatási kérdések széles körét. Ezek a hatások mindemellett időben is változnak, az egyes fejlődési fázisokban eltérő mértékűek lehetnek. A családi háttér gyermekfejlődésre gyakorolt hatásában e szülői hatások mellett a normák és értékrendszerek, a gyermek genetikai jellemzői, a társadalmi közeg, az intézményrendszer hatásai is érvényesülnek (Kapitány *et al.* 2018b).

2.2. A családi háttér mérése

A család társadalmi-gazdasági státuszának hatását a gyermekek egészségi, kognitív, szocioemocionális fejlődésére és jóllétére gazdag kutatási előzmények igazolják.¹ A társadalomtudományi kutatásokban alkalmazott, összevont státusz háttérváltozókra a társadalmi-gazdasági státuszindex valamely formájaként tekinthetünk. Ilyen – többnyire magyarázó célú – vertikális jellegű társadalmi státuszindexek készültek számos hazai kutatásban, különböző összetevőkkel és módszertannal előállítva.² A társadalmi státuszindexek szerepe kiemelten fontos a gyermekkori kimeneti vizsgálatok, iskolai teljesítménymérések esetében is, e megközelítésben a családi társadalmi státusz mutatójaként kezeljük. Jóllehet a család társadalmi helyzetének mérési módszerei és összetevői a kora gyermekkori hatások azonosítása esetében is változtatásigot mutatnak a rendelkezésre álló adatok és a vizsgálati nézőpont függvényében, e társadalmi-gazdasági státuszindexek többnyire tartalmazzák a (családi) jövedelem, a szülők iskolai végzettségének és valamiféle foglalkozási státuszának értékeit.³ Elemzésünkhöz mindezek a háttérváltozók rendelkezésre álltak. A *Kohorsz '18* kutatás adatbázisa a társadalmi egyenlőtlenségek azonosítására és hatásuk vizsgálatára számos elméleti nézőpontból és empirikus irányból ad lehetőséget. A családháttér-index potenciális összetevőjeként a szülői foglalkozások rögzítésében a vizsgálat egyfelől a foglalkozásnév szabadszavas megadásával, másfelől a foglalkozási helyzet gazdasági aktivitáson, a tulajdonviszonyon és a foglalkoztatás jellegén alapuló kategorizált rögzítésével operál. Előbbivel

¹ Ezek közül példaként két frissebb, kohorszkutatási adatbázisokon alapuló munka: Panico *et al.* (2019) (*Millennium Cohort Study*); Macmillan–Tominey (2020) (*Avon Longitudinal Study of Parents and Children – ALSPAC*).

² Ezek közül kiemelve néhány, a Társadalmi Riport kötetekben korábban publikált munka: Fábíán *et al.* (1998, 2000), Kolosi–Róbert (2004), Kolosi–Keller (2010).

³ Ilyen iskolai teljesítménymenetet magyarázó mérési gyakorlatra példa a PISA-vizsgálat, vagy hazai közegben az *Országos Kompetenciamérés* kutatási programok státuszképzése. A PISA ESCS-indexe a szülői ISEI-értékkel, iskolai végzettséggel, az otthoni oktatási eszköz-ellátottsággal, a könyvek számával és a családi gazdasági helyzettel számol (OECD 2014). A magyar *Országos Kompetenciamérés* háttérkérdőíve a szülők iskolai végzettségét, a könyvek számát, a számítógép-ellátottságot és a rögzített hátrányos státuszt építi be a családháttér-indexbe (CSH) (Balázs *et al.* 2013).

egy utólagos FEOR-kódoláshoz⁴, majd nemzetközi, ISCO-alapú⁵ indexáláshoz (ISEI⁶, SIOPS⁷) adva alapot, utóbbival nyitva az EGP (Erikson *et al.* 1979) és egyéb bevett hazai és nemzetközi osztályozások felé.

2.3. A foglalkozási státusz mint a családi háttér mutatója

A társadalmi-gazdasági státusz (*social-economic status, SES*) Duncan (1961) által kidolgozott, foglalkozáson alapuló mérése az ahhoz kapcsolódó presztízs, képzettség és jövedelem információelemeit foglalja magába. Nemzetközi adatbázisokon alapuló mérési megfelelője a Ganzeboom és munkatársai által kidolgozott és adatokkal ciklikusan frissített nemzetközi társadalmi-gazdasági index (ISEI) (Ganzeboom *et al.* 1992), melynek legutóbbi verziója – ISEI-08 – vizsgálatunk számára az alap háttérváltozót biztosítja (Ganzeboom–Treiman 2010). A skálázás elve a végzettség- és jövedelemértékek foglalkozás (ISCO-08) szintű sűrítése. Az ISEI-pontszámok becslésének empirikus bázisa az *International Social Survey Program (ISSP)* 2002–2007 között gyűjtött, 42 ország mintegy 200 ezer férfi és nő válaszadóját tartalmazó adatbázisa.

Jóllehet a nemzetközi ISEI-értékek alkalmazása a hazai társadalomkutatásban jól használhatónak mutatkozott a foglalkozási státusz változójának előállításában (pl. Kolosi–Keller 2010), a családi háttér esetében alkalmazása külön is alátámasztást igényelhet. A szülők ISEI-pontszámának beemelése a gyermekkori kimenetek családiháttér-hatásának azonosításába a nemzetközi összetethetőségnek köszönhetően bevett gyakorlat a PISA⁸ adatain zajló kutatásokban (Róbert 2004), de a hazai közoktatási kutatásokban is (pl. Halász–Lannert szerk. 2003). A döntést, miszerint a kisgyermekkor kimenetekre irányuló elemzésünket ezúttal a család foglalkozási státuszhierarchiában elfoglalt helyére alapozzuk, egyfelől az ISEI nemzetközi összehasonlíthatósága támogatta, illetve az, hogy az index presztízs, kereseti és képzettségi jellemzőket is magába sűrít. Szempont volt az is, hogy a rendelkezésre álló adatbázis igen jó minőségben ad lehetőséget az index megalkotására: a *Kohorsz '18* kutatás mind az anya mind az apa foglalkozásáról gyűjtött adatokat, szabadszavas válaszlehetőséggel. Szándékos volt az elmozdulás abban is, hogy a kora gyermekkor kimenetek esetén gyakorta alkalmazott anyai magyarázó változók – pl. a nagy gyakorisággal a Magyarországon igen erősen determináló, anya iskolai végzettsége – helyett családi (a foglalkozási státusz esetében apa által dominált) magyarázó nézőpontot válasszunk, amely ezáltal a családi háttér és az esélyek alakulása közti képet teszi jól interpretálhatóvá.

⁴Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere – FEOR

⁵*International Standard Classification of Occupations – ISCO*

⁶*International Socio-Economic Index of Occupational Status – ISEI*

⁷*Standard International Occupational Prestige Scale – SIOPS (Treiman 1977)*

⁸*Programme for International Student Assessment – PISA OECD*

3. Adatok és változók

3.1. A kohorszkutatás keretei

A 2018-ban a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet keretein belül indult *Kohorsz '18* kutatás születési kohorszvizsgálat, amely közel 9 ezer, 2018–2019-ben született gyermek felnövekedésének vizsgálatát célozta meg. A vizsgálat elvi alapsokaságát a 2018. április 1. és 2019. április 31. közötti időszakban Magyarországon született újszülöttek (és családjaik) jelentik. Az adatgyűjtés a hetedik hónapban lévő várandósok mintegy 9 ezer fős (az alapsokaság 10%-át lefedő) mintáján indult el, a mintavétel alapegységét jelentő védőnői körzetekben (Kapitány 2018). A mintába került 628 körzeten belül a védőnők végezték az adott időszakban gondozott várandósok teljes körének lekérdezését a várandósság alatt, majd a gyermek féléves korában. A másfél éves lekérdezést az Inspira Research közvéleménykutató cég végezte.

3.2. Adatbázisok

Az elemzés a *Kohorsz '18* kutatás 2022 közepéig megvalósult várandós, féléves és másfél éves kori lekérdezéseinek tisztított, súlyozott adatbázisain alapul.

A kutatási adatbázisok súlyozása mátrixsúlyozási eljárással zajlott, melyhez referenciaadatot a KSH teljeskörű népmozgalmi adatgyűjtéseinek magyarországi élvészülésekre vonatkozó adatai szolgáltattak, az alábbi változók mentén: az anya életkora, családi állapota, életben lévő gyermekeinek száma, iskolai végzettsége és lakhelye. A várandósságot követő időszakok súlyozási eljárásaiban az adatbázisokra külön anyai, gyermek- és longitudinális súlyok készültek (Szabó *et al.* 2020; Verosza *et al.* 2022).

A „Várandósok” adatfelvételi hullám adatbázisa 8287 várandós 8409 magzatának adatait tartalmazza. Az adatfelvétel időzítése a várandósság 28–30. hetére esett, időtartama 2018. január – 2019. április közé esett. A második, „Féléves” adatfelvételi hullámban a védőnők 8241 vér szerinti anyától vettek fel főkérdőívet (ez kiegészül a nem anya mint elsődleges gondozó által megválaszolt 29 darab kérdőív adataival). Az adatfelvételre a mintába került gyermekek féléves korában került sor (–1/+3 hét), 2018 júniusa és 2019 novembere között. A harmadik, „18 hónapos” adatfelvételi hullámra a gyermekek másfél éves (–1/+3 hét) korában került sor, a 2019. június – 2020. november közötti időszakban. Ezen belül ez adatfelvétel a Covid19-járvány következtében 3 hónapig szünetelt. A válaszadók száma e hullámban 4972 fő.

3.3. A szülői foglalkozási státusz változójának kialakítása

A szülői foglalkozási státusz változóját a kutatás első, „Várandósok” hullámában gyűjtött, az apa és az anya foglalkozására vonatkozó szabadszavas válaszok képezték. A válaszadó mindkét esetben a várandós anya volt. Mindkét változó

összes választát első lépésben FEOR-08 kóddal láttuk el⁹, melyet ISCO-08 kóddá alakítottunk át a KSH által közzétett fordítókulcs¹⁰ és módszertan alkalmazásával¹¹. Az ISEI-08 pontszámok hozzárendeléséhez az ISCO-08 kódokhoz a Harry Ganzeboom által interneten hozzáférhetővé tett¹² kódolási parancsot használtuk. A szülői foglalkozási státusz összevont változójához a két szülő közül a magasabb pontszámmal rendelkező státuszindexét emeltük be a változóba. Nem sikerült ISEI-08 pontszámot rendelni azokhoz a családokhoz, melyek esetében foglalkozási adat egyik szülőre vonatkozóan sem állt rendelkezésre.¹³ A foglalkozási státuszpontok hiánya az esetek egy részében azt jelenthette, hogy a szülők egyikének sem volt munkája. Ez voltaképpen tekinthető egy sajátos foglalkozási státusznak, így külön változóként beemeltük a magyarázó változók közé (n=183, 2,2% a „Várandósok” adatbázison).

Az ISEI-08 pontszámokból álló összevont szülői státuszindex változó 11 és 89 közötti értéket vett fel. Ezek alapján osztottuk öt, a vágópontokhoz igazodóan hozzávetőlegesen egyenlő részre (kvintilisre) a státuszponttal rendelkező válaszadókat. A „Várandósok” adatbázison kialakított változót futtattuk le aztán a „Féléves” és a „18 hónapos” adatbázisokon is, elemzésünk állandó magyarázó változóját hozva létre ezzel.

3.4. A kimeneti változók kialakítása

A *Kohorsz '18* kutatás a gyermekek felnövekedésének vizsgálata során multidisziplinaritásra törekedve a felnövekedés számos mutatóját méri, beleértve a fizikai, kognitív és érzelmi fejlődés, az egészség, a jóllét, majd a teljesítmény változóit. Az elemzésünkben bemutatott kimenetek a várandósság és a 18 hónapos kor közötti időszakból képviselik ezek egy-egy aspektusát. Az elemzés kimeneti változóit a születés, a családi helyzet, az egészség, a környezet és a gondoskodás jellemzői mentén csoportosítottuk és válogattuk az egyes kutatási hullámokból. A kiválasztás során egyfelől arra törekedtünk, hogy esélyek alapján jól megragadható változókkal dolgozzunk, másfelől pedig arra, hogy olyan szempontokat mutassunk be a kora gyermekkor időszakából, melyek az eddigiekben, főként regiszteradatokon született elemzésekben nem voltak hozzáfér-

⁹A FEOR-08 négyszámjegyes rendszer KSH által közzétett jegyzéke alapján. https://www.ksh.hu/docs/szolgáltatások/hun/feor08/pdf/feor08_kozl_melleklet.pdf (Letöltés dátuma: 2020. 10. 20.)

¹⁰https://www.ksh.hu/docs/osztalyozasok/feor/fordkulcs_isco_feor.pdf (Letöltés dátuma: 2020. 10. 20.)

¹¹https://www.ksh.hu/docs/osztalyozasok/feor/feor_isco_modsz_utmut_2013_12_19.pdf (Letöltés dátuma: 2020. 10. 20.)

¹²<http://www.harryganzeboom.nl/isco08/> (Letöltés dátuma: 2020. 10. 20.)

¹³ Ennek oka az esetek egy részében a válaszmegtagadás volt (n=406, 4,9% a „Várandósok” adatbázison), melyet adathiányként kezeltünk, és kihagytuk az elemzésből.

hetőek. Ilyen friss és gazdag adatokon nyugvó elemzésként jelent meg a közel-múltban Hajdu és Kertesi (2021) statisztikai jelentése a gyermekegészségről.

A kimeneti változókat öt témacsoportba soroltuk, függetlenül attól, hogy mely adatfelvételi hullámból származnak. Előkészítésük során egységesen jártunk el: a súlyozott adatbázisokon lefuttatott változók mindegyikét kétértékű változóvá kódoltuk, mely így a továbbiakban egy-egy adott jellemző, történet, esemény előfordulásának gyakoriságát mutatta. A kimeneti változók megoszlásait itt nem tesszük közzé, de a vizsgált jelenségek előfordulási gyakoriságát a teljes súlyozott adatbázisokon az esélyhányadosokat ismertető táblázatok alcímében rendre feltüntetjük.

3.5. Az elemzési módszer

Vizsgálatunkban a kora gyermekkori esélyek alakulásáról nyújtunk képet, a szülők foglalkozási státuszának függvényében, öt különböző dimenzióba sorolt, összesen 21 változó mentén. A leíró céllal készített elemzés során minden dichotóm kimeneti változó esetében bináris logisztikus regressziós eljárást alkalmaztunk, melynek független kategoriális háttérváltozója a szülők foglalkozási státusza volt. Referenciacsoportként a középső státuszba (3. kvintilisbe) sorolt családok szolgáltak. A modellek eredményeként ehhez viszonyítva fogjuk az előfordulások esélyét értelmezni a kora gyermekkori jellemzők széles körén. Az eredmények interpretálása során alapvetően az esélyhányadosok és az azok közti eltérések bemutatására szorítkozunk, az esetleges magyarázó tényezők, társadalmi hatások, egyenlőtlenségi mechanizmusok szakirodalmi és elméleti feltárására e keretek között nem kerül sor.

4. Az esélyek alakulása csecsemőkorban

4.1. A születéshez kapcsolódó esélyek

A szülők foglalkozási státusza alapján a Magyarországon születő gyermekek esélyei már a fogantatás és a születés során is eltérnek. A nem tervezett várandósságnak szociális, gazdasági és egészségügyi hatása lehet, befolyásolhatja a várandósság alatt az anya viselkedését, a gyermek (fizikai és mentális) fejlődését és a családstruktúra alakulását is (Kapitány *et al.* 2018a). Annak esélye, hogy a gyermek az anya bevallása alapján tervezett várandósságból fogant, a közepes státuszú háttérhez képest lényegesen alacsonyabb a nem dolgozó és az alacsony státuszú szülők magzatai esetében. A negyedik és ötödik státusz-kvintilis felé haladva egyre nő az esély a várandósság tervezettségére, a legfelső státuszcsoportban ennek esélye már 1,7-szeres. (A születésre vonatkozó esélyek vizsgálatához kapcsolódó regressziós modellek eredményeit lásd az 1. táblázatban.)

1. táblázat. *Különbségek a születési jellemzőkben szülői foglalkozási státusz szerint (logisztikus regresszioelemzés esélyhányadosai)*

Szülők foglalkozási státusz-kvintilise	Esély-hányados	Modell statisztika	Kohorsz '18 kutatási hullám
Tervezett várandósságból születik (66,2%)			
Egyik szülő sem dolgozik	0,13**	$R^2=0,136$; $p<0,001$; $n=7027$	Várandósok
1. Legalsó ötöd	0,27***		
2. ötöd	0,49		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	1,37**		
5. Legfelső ötöd	1,71***		
Asszisztált reprodukció segítségével fogant (7,6%)			
Egyik szülő sem dolgozik	0,05**	$R^2=0,044$; $p<0,001$; $n=7543$	Várandósok
1. Legalsó ötöd	0,39***		
2. ötöd	0,76		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	1,49**		
5. Legfelső ötöd	1,66***		
Koraszülött vagy kissúlyú újszülött (9,6%)			
Egyik szülő sem dolgozik	2,11***	$R^2=0,015$; $p<0,001$; $n=7556$	Féléves
1. Legalsó ötöd	1,37***		
2. ötöd	1,03		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	0,75		
5. Legfelső ötöd	0,66**		
Császármetszéssel születik (42,9%)			
Egyik szülő sem dolgozik	0,47***	$R^2=0,013$; $p<0,001$; $n=7229$	Féléves
1. Legalsó ötöd	0,61***		
2. ötöd	0,85*		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	1,01		
5. Legfelső ötöd	0,92		

Forrás: Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat alapján saját számítás.

Megjegyzés: Az egyes jelenségek megnevezése mögött zárójelben azok teljes mintán való előfordulási gyakorisága látható. Az egyes modelleknél a Nagelkerke R^2 értékeket tüntettük fel. Szignifikancia szintek: * $p<0,05$; ** $p<0,01$; *** $p<0,001$.

Az asszisztált reprodukciós eljárásnak köszönhetően fogant gyermekek demográfiai mutatói (Makay 2020) és születési kimenetei eltérnek a természetes úton fogant társaiktól, mindebben az anya életkorának erős hatása is szerepet kap. A fogantatás körülményei, előzményei a későbbi fejlődésre is kihathatnak.

Az asszisztált reprodukciónak köszönhető fogantatás esélyhányadosai azonban társadalmi háttér szempontjából azért is beszédesek, mert azt mutatják, hogy mely csoportoknak van nagyobb lehetősége az eljárások igénybevételére. Az eredmények alapján a közepes státuszú családokhoz képest az alacsonyabb státuszúaknak lényegesen kisebb, a magasabb státuszúaknak lényegesen nagyobb az esélye arra, hogy sikeres asszisztált reprodukció segítse gyermekvállalásukat.

A szociodemográfiai háttér és a perinatális (a születés időszakát felfedő) kimenetek közötti összefüggésekre számos kutatás rámutatott. A szülési kimenetek közül a koraszülöttség (megszületés a 37. várandóssági hét előtt) és az alacsony (2500 gramm alatti) születési súly egyaránt jelentős kockázatot jelentenek a gyermekek későbbi fejlődésében. E kedvezőtlen születési kimenetre – a szakirodalommal összhangban – eredményeink szerint magasabb az esélye a szintén kedvezőtlen társadalmi háttérű újszülötteknek. A közepes státuszú családok gyermekeihez képest a legalacsonyabb státuszú családokba született gyermekeknek 1,3-szeres esélye van a koraszülöttségre és/vagy az alacsony születési súlyra, de ez az esély a nem dolgozó szülők csecsemői esetében már kétszeres. A legmagasabb státuszú szülők körében ennél jóval alacsonyabb, 0,66-szoros e kedvezőtlen születési kimenet esélye.

A császármetszéssel zajló szülések arányának emelkedése általános tendencia, Magyarországon különösen magas arányokat (43%) tapasztalhatunk. Az eljárás alkalmazása mind az anya, mind a gyermek egészségi állapotát, valamint a csecsemő későbbi fejlődését befolyásolhatja (Boros 2021). A szülők státuszát tekintve a legalacsonyabb státuszú családok gyermekeinek szignifikánsan kisebb az esélye arra, hogy császármetszéssel születessenek ($Exp(B)=0,6$). A közepes státuszú családokhoz képest magasabb státuszúak esetében viszont nincs szignifikáns eltérés a császármetszés esélyében.

4.2. A családi közegehez kapcsolódó esélyek

A szülők párkapcsolata, a testvérek és az egyéb családtagok jelenléte meghatározó a csecsemő életében és jóllétében. Ezen összefüggések elméleti hátterét a *Kohorsz '18* kutatás koncepciójának több fejezete is részletesen kibontja (Kapitány *et al.* 2018a; Boros *et al.* 2018).

Egy gyermeknek arra, hogy édesanyja első gyermekeként születik kisebb esélye van akkor, ha családja relatíve alacsony foglalkozási státusszal jellemezhető. A két felső státuszcsoportba született gyermekek esélyei az elsőszülöttségre nem térnek el szignifikánsan a közepes státuszúakétól. (A családi környezetre vonatkozó esélyek vizsgálatához kapcsolódó regressziós modellek eredményeit lásd a 2. táblázatban.)

2. táblázat. *Különbségek a családi közegben szülői foglalkozási státusz szerint (logisztikus regresszióelemzés esélyhányadosai)*

Szülők foglalkozási státusz-kvintilise	Esélyhányados	Modell statisztika	Kohorsz '18 kutatási hullám
Az anya első gyermekeként születik (46,8%)			
Egyik szülő sem dolgozik	0,47***		
1. Legalsó ötöd	0,61***	R ² =0,008; p<0,001; n=7543	
2. ötöd	0,85*		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	1,01		
5. Legfelső ötöd	0,92		Féléves
Az anya 20 éves kora előtt szülte (5,6%)			
Egyik szülő sem dolgozik	55,80***		
1. Legalsó ötöd	20,40***	R ² =0,239; p<0,001; n=7556	
2. ötöd	6,85***		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	0,34		
5. Legfelső ötöd	0,13*		Féléves
Féléves korában a szülei nem házask (43%)			
Egyik szülő sem dolgozik	7,87***		
1. Legalsó ötöd	3,17***	R ² =0,175; p<0,001; n=7543	
2. ötöd	1,63***		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	0,58***		
5. Legfelső ötöd	0,35***		Féléves
Félévesen naponta találkozik valamelyik nagyszülőjével (41,4%)			
Egyik szülő sem dolgozik	3,25***		
1. Legalsó ötöd	2,12***	R ² =0,092; p<0,001; n=7556	
2. ötöd	1,28**		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	0,70***		
5. Legfelső ötöd	0,43***		Féléves
Másfél éves korában az anyja egyedül neveli (4,2%)			
Egyik szülő sem dolgozik	4,54***		
1. Legalsó ötöd	2,80	R ² =0,052; p<0,001; n=4567	
2. ötöd	2,18		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	0,87***		
5. Legfelső ötöd	0,45***		18 hónapos

Forrás: Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat alapján saját számítás.

*Megjegyzés: Lásd 1. táblázat. Szignifikancia szintek: * p<0,05; ** p<0,01; *** p<0,001.*

A különböző státuszú családokban élő anyák paritásuk mellett életkorukat tekintve is jelentősen eltérnek egymástól. Ennek megfelelően nagyon nagy esélykülönbségeket találunk arra nézve, hogy egy gyermek 20 évnél fiatalabb anyától születik (melynek gyakorisága a teljes mintán 5,6%). A közepes státuszú szülők gyermekeihez képest erre 20-szoros az esélye a legalacsonyabb foglalkozási státuszú és 6,8-szeres a második státusz-kvintilisbe sorolt családok gyermekeinek. Különösen azoknak a gyermekeknek nagy erre az esélye, akiknek egyik szülője sem dolgozik. A közepeshez képest magasabb státuszú családok esetében ugyanakkor az esélyek szignifikánsan alacsonyabbak a nagyon korai anyai életkorban történő szülésre.

A mintában szereplő gyermekek féléves korában a szülők között 43% a nem házasságban élők aránya. Ez a közepesnél magasabb státuszú családokban élő csecsemők körében kisebb eséllyel fordul elő, a legfelső kvintilisben alig egyharmados. A legalacsonyabb státuszú családok esetében az esély arra, hogy a szülők nem házasok a közepes státuszúakhoz képest több mint háromszoros, a második kvintilisbe sorolt családok esetében 1,6-szeres, a nem dolgozó szülők gyermekei esetében a legmagasabb, 7,8-szeres.

Ha a család szerkezetében a gyermekek jóllétre és fejlődésére szintén ható nagyszülői jelenlétet vizsgáljuk, az esélyek eltérése itt is szignifikáns. Annak esélye, hogy a féléves gyermek naponta találkozik valamelyik nagyszülőjével a legnagyobb a nem dolgozó és legalacsonyabb státuszú szülők gyermekei esetében. A napi gyakoriságú nagyszülői jelenlét esélye a féléves gyerekek körében a legmagasabb státuszú családokban a legkisebb ($Exp(B)=0,4$).

Az apa jelenlétének hiánya, az anya egyedülálló státusza a másfél éves gyerekek 4,2%-át érinti. Ebben az esetben is a szülői (döntően apai) foglalkozási státuszmutatónál maradva azt találjuk, hogy ennek bekövetkeztére a közepes státuszú családban élő gyermekekhez képest 4,5-ször magasabb egy olyan gyermeknek az esélye, akinek szülei (a várandósság időszakában) nem dolgoztak. A magasabb státuszú családokba született gyermekeknek másfél éves korukban kisebb az esélyük arra, hogy egyedülálló anya neveli őket.

4.3. Az egészséghez kapcsolódó esélyek

Az egészséghez kapcsolódó esélyek kora gyermekkori áttekintésében a gyermek egészségi állapota mellett az anya várandósság alatti egészségmagatartását is meghatározónak tekintjük a gyermek jólléte, egészsége, fejlődése szempontjából. (A regressziós modellek eredményeit a 3. táblázat foglalja össze.)

A védőnői nyilvántartás szerint – a várandósgondozási könyvbe felvitt adatok alapján – a várandósok majd egyharmada nem keresi fel a védőnőt a terhesgondozás megkezdése érdekében az első trimeszter végéig. A megkésett várandósgondozásba vétel és annak társadalmi jellemzői fontos ismérvek, hiszen így

a védőnők gondozási, szűrési, tájékoztatási és prevenciós munkája épp a sok szempontból kritikus koraterhességi időszakban és csoportokban nem tud hasznosulni (Szabó–Veroszta 2021). Foglalkozási státusz szerint úgy tűnik, hogy ugyan az alacsonyabb státuszú családokban gyakoribb a megkésett gondozásba vétel, az esélyek szingifikánsan magasabbak erre ($Exp(B)=1,3$) azokban a családokban is, amelyek a legmagasabb státusszal jellemezhetők.

A perinatális anyai dohányzás közismerten kedvezőtlen egészségi hatásai ellenére a várandósok 16,8%-a dohányzott a második terhességi trimeszterben. A dohányzás előfordulása szociodemográfiai háttér szerint nagyon erősen meghatározott. A szülői foglalkozási státuszon alapuló kategóriákhoz kapcsolódó esélyhányadosok ezt tükrözik vissza. A közepes státuszú családok gyermekeihez képest a legalacsonyabb, első kvintilisbe sorolt családok gyerekeinek 6,7-szeres esélye van arra, hogy anyjuk a terhesség alatt dohányzik. A második státusz-kvintilisben erre 2,5-szeres esélye van egy gyermeknek. A nem dolgozó szülők gyermekei ehhez képest igen jelentős, 12-szeres eséllyel születnek a terhesség alatt dohányzó anyától. A magasabb státusz-szinteken egyre javuló esélyeket találunk. A közepes státuszúakhoz képest a negyedik kvintilisben a gyermekeknek mindössze 0,5-szeres, a legmagasabb státuszú családok gyermekeinek mindössze 0,2-szeres esélye van arra, hogy anyjuk a várandósság alatt dohányzik.

A csecsemőkori hospitalizáció esélyét aszerint vizsgáljuk, hogy a gyermek fél éves koráig töltött-e – a születésén kívül – legalább egy éjszakát kórházban. Kórházi ellátásra e korai időszakban a gyermekek 13%-a szorult rá. Az esélyek a korai hospitalizációra a két szélső – a legalsó és a legfelső – státusz-kvintilisekben térnek el szignifikánsan a közepes státuszú gyermekek esélyeitől. A legalsó státuszba sorolt családok csecsemői 1,8-szeres eséllyel kerültek kórházba életük első fél évében. A legfelső státuszú családok gyermekeinek erre a kedvezőtlen kimenetre a legalacsonyabb, mindössze 0,7-szeres az esélye. A tág értelemben vett középső státuszcsoportokban e tekintetben nem mutatkozott szignifikáns eltérés.

Az egészségmagatartás és egészséges életmód komponensei közül két másfél éves kori jellemzőt emeltünk ki. Ezek egyike a gyermek fogápolásának, a másik az egészségtelen étkezés esélye. A másfél éves gyermek fogainak, fogínyének rendszeres tisztítását a szülők majd 85%-a elvégzi. A fogmosási esélyek azonban jelentősen eltérnek a különböző státuszú családokban. A közepes, harmadik és negyedik státusz-kvintilishez sorolt családok gyermekei e tekintetben hasonló helyzetben vannak, de az ennél alacsonyabb státuszú szülők gyermekeinek jóval kisebb az esélye a rendszeres fogápolásra. A nem dolgozó szülők gyermekei esetében ez az esély mindössze 0,1-szeres, de a legalsó és a második kvintilisben is lényegesen kisebb (0,2, illetve 0,5-szeres). A legmagasabb státuszú családok másfél éves gyermekei ezzel szemben a közepes státuszúakhoz képest 1,8-szeres eséllyel részesülnek rendszeres fogápolásban.

3. táblázat. *Különbségek az egészségi jellemzőkben szülői foglalkozási státusz szerint (logisztikus regresszioelemzés esélyhányadosai)*

Szülők foglalkozási státusz-kvintilise	Esély-hányados	Modell statisztika	Kohorsz '18 kutatási hullám
Anya 11. hét után kezdte meg a terhesgondozást a védőnőnél (27,8%)			
Egyik szülő sem dolgozik	4,82 ***		
1. Legalsó ötöd	1,96 ***	R ² =0,03; p<0,001; n=7543	
2. ötöd	1,20 *		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	1,06		
5. Legfelső ötöd	1,30 **		Várandósok
Anya várandósság alatt dohányzott (16,3%)			
Egyik szülő sem dolgozik	12,15 ***		
1. Legalsó ötöd	6,73 ***	R ² =0,226; p<0,001; n=7543	
2. ötöd	2,58 ***		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	0,52 ***		
5. Legfelső ötöd	0,24 ***		Várandósok
Félévesen már volt kórházban (13,3%)			
Egyik szülő sem dolgozik	1,24		
1. Legalsó ötöd	1,83 ***	R ² =0,021; p<0,001; n=7552	
2. ötöd	1,07		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	0,96		
5. Legfelső ötöd	0,71 **		Féléves
Másfél évesen rendszeresen tisztítják a fogait (84,8%)			
Egyik szülő sem dolgozik	0,09 ***		
1. Legalsó ötöd	0,20 ***	R ² =0,149; p<0,001; n=4543	
2. ötöd	0,49 ***		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	1,16		
5. Legfelső ötöd	1,82 **		18 hónapos
Másfél évesen hetente fogyaszt gyorsételeket (16,8%)			
Egyik szülő sem dolgozik	4,43 ***		
1. Legalsó ötöd	3,06 ***	R ² =0,042; p<0,001; n=4526	
2. ötöd	1,85 ***		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	0,88		
5. Legfelső ötöd	0,60 **		18 hónapos

Forrás: Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat alapján saját számítás.

Megjegyzés: Lásd 1. táblázat. Szignifikancia szintek: * p<0,05; ** p<0,01; *** p<0,001.

A kora gyermekkori étkezés számos vizsgált mutatója közül a gyorsételek fogyasztásának gyakoriságát emeltük ki. A másfél éves gyermekek 16,8%-a legalább heti rendszerességgel fogyaszt valamiféle gyorsételt, készételt (a kérdőívben hamburger, hotdog, sült krumpoli, pizza, zacskós levesek voltak példaként megnevezve). Erre a kedvezőtlen táplálkozási szokásra lényegesen nagyobb esélye van a legalsó ($Exp(B)=3,1$) és az alsó státuszú ($Exp(B)=1,9$) családok gyermekeinek, de a legnagyobb a nem dolgozó szülők gyermekeinek ($Exp(B)=4,4$). A közepesnél magasabb státuszokban a legmagasabb szinten találunk szignifikáns eltérést az esélyekben: az ilyen magas státuszú háttérrel rendelkező másfél éves gyermekeknek 0,6-szeres esélye van az egészségtelen táplálkozásra a közepes státuszúakéhoz viszonyítva.

4.4. Az életkörülményekhez kapcsolódó esélyek

Az életkörülmények esetében a család foglalkozási státusza nemcsak összefüggésében, de közvetve-közvetlenül tartalmában is kapcsolódik a vizsgált változókhoz, tekintettel arra, hogy a státuszváltozó iskolai végzettségi és jövedelmi értékeket egyaránt magában hordoz. Innen nézve tehát még inkább csak a kora gyermekkori esélyek képeznek megalkotása a cél, a kapcsolat természetét nem érdemes magyarázni. Különösen így van ez, ha a család életkörülményeit a különböző tőkefajták (anyagi és kulturális javak) elosztásának egyenlőtlenségei mentén mutatjuk be. Mégis, a kora gyermekkori esélyekről szólva a lakhatási jellemzők és a könyvek számának áttekintése gazdagítja a képet. (Az életkörülményekre vonatkozó esélyek vizsgálatához kapcsolódó regressziós modellek eredményeit lásd a 4. táblázatban.)

A lakhatási jellemzők közül annak esélye, hogy a csecsemőt bérelt ingatlanba várják haza szignifikánsan magasabb az alsó két státusz-kvintilisben és alacsonyabb a legmagasabb státuszú családokban. A harmadik és negyedik státuszcsoporthoz gyermekeinek esélyei között nincs szignifikáns eltérés, mint ahogy a legkedvezőtlenebb háttérű családok – nem dolgozó szülők – gyermekeinek esetében sincs. Utóbbiak esetében sokkal inkább a lakhely komfortfokozatához kapcsolódnak kedvezőtlen esélyek.

A várandós időszakban felmért családok 4,3%-a élt olyan házban vagy lakásban, ahol nem volt vezetékes víz. Ez a probléma gyermekesélyekre lefordítva nagyon különbözően érinti az eltérő státuszú családokat. A közepes státuszúakhoz képest a legalacsonyabb státuszcsoporthoz gyermekeinek 6,3-szeres erre az esélye, a nem dolgozó szülők gyermekeinek igen magas, 25-szörös. De még a második családi státusz-kvintilisbe tartozó csecsemőknek is 1,8-szeres az esélye arra, hogy vezetékes víz nélküli ingatlanban kezdi meg életét. A magasabb családi státusz-szintek felé haladva erre lényegesen kisebb, egyre csökkenő az esély.

A lakóhely-jellemzők harmadik típusa a település lakosság száma, melyből az 1000 fő alatti – legalacsonyabb lakosság számú – kistélepeket emeltük ki.

4. táblázat. *Különbségek az életkörülményekben szülői foglalkozási státusz szerint (logisztikus regressziók eredményei)*

Szülők foglalkozási státusz-kvintilise	Esély-hányados	Modell statisztika	Kohorsz '18 kutatási hullám
A család bérélt lakásban, házban él (14,9%)			
Egyik szülő sem dolgozik	0,86	$R^2=0,017$; $p<0,001$; $n=7500$	Várandósok
1. Legalsó ötöd	1,51 ***		
2. ötöd	1,39 **		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	0,86		
5. Legfelső ötöd	0,73 **		
A család vezetékes víz nélküli lakásban, házban él (4,3%)			
Egyik szülő sem dolgozik	25,52 ***	$R^2=0,164$; $p<0,001$; $n=7509$	Várandósok
1. Legalsó ötöd	6,32 ***		
2. ötöd	1,79 *		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	0,46		
5. Legfelső ötöd	0,43 *		
1000 főnél kevesebb lakosú településen élnek (9,7%)			
Egyik szülő sem dolgozik	3,42 ***	$R^2=0,062$; $p<0,001$; $n=7556$	Várandósok
1. Legalsó ötöd	2,35 ***		
2. ötöd	1,10		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	0,95		
5. Legfelső ötöd	0,33 ***		
Kevesebb, mint 50 könyvük van otthon (35,8%)			
Egyik szülő sem dolgozik	11,48 ***	$R^2=0,215$; $p<0,001$; $n=7466$	Várandósok
1. Legalsó ötöd	3,92 ***		
2. ötöd	1,80 ***		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	0,58 ***		
5. Legfelső ötöd	0,30 ***		

Forrás: Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat alapján saját számítás.

Megjegyzés: Lásd 1. táblázat. Szignifikancia szintek: * $p<0,05$; ** $p<0,01$; *** $p<0,001$.

Az esély arra, hogy egy gyermek szülei 1000 fő alatti lakosú településen élnek a várandósság alatt, a szélső státuszcsoportokban tér el szignifikánsan a közepes státuszú családokétól. A nem dolgozó, vagy alacsony státuszú szülők gyermekeinek magasabb, 3,4–2,5-szeres esélye van arra, hogy kislétszámú településen fog élni, míg a legmagasabb státusz-kvintilise tartozó gyerekeknek mindössze egyharmados a közepes státuszú családokhoz képest.

A kulturális háttér esélymutatóit a háztartásban található könyvek számához kötöttük, amely jól érzékelteti a társadalmi háttér szerinti eltéréseket. A családok bő egyharmadának kevesebb, mint 50 könyve van otthon. Arra, hogy egy kisgyermek ilyen családba szülessen, jóval nagyobb az esélye, ha szülei alacsony foglalkozási státuszúak ($Exp(B)=3,9$, illetve $1,8$) avagy nem dolgoznak ($Exp(B)=11,4$). A közepesnél magasabb státuszú szülők esetében ugyanakkor kisebb, $0,5$ – $0,3$ -szeres annak esélye, hogy a gyermek családjának háztartásában 50 darabnál kevesebb könyv van.

4.5. A korai gondozáshoz kapcsolódó esélyek

A korai gondoskodás mikéntjét, minőségét értelmezhetjük a korai szülői beruházások egy jellemzőjeként. A szülői társadalmi háttér pozitív kapcsolatát a kora gyermekkori szülői befektetések mértékével több vizsgálat igazolta (ezek közül pl. Bianchi *et al.* 2004; Guryan *et al.* 2008). A korai gondoskodásra a szülői bánásmód (*parenting*) összegző fogalmát alkalmazó megközelítések is a gyermekfejlődésre gyakorolt jelentős hatást hangsúlyozzák (szakirodalmi összegzést lásd erről: Boros *et al.* 2018). A korai gondoskodás képviselőiben a féléves kori adatgyűjtésből *parenting* szempontból a szoptatást és a szülői válaszkészséget emeljük ki, a másfél éves gyermekek esetében pedig a humántőke-beruházásként is értelmezhető szülővel együtt történő közös olvasás, könyvnézegetés gyakoriságát. (A korai gondoskodásra vonatkozó esélyek vizsgálatához kapcsolódó regressziós modellek eredményeit lásd az 5. táblázatban.)

A féléves kori szoptatás esetében sem csak gondozási szempontból tekinthetünk az eredményekre, a szoptatásnak számos egyéb (pl. egészségi) vonatkozása lényeges tényezője a kora gyermekkori esélyeknek. A csecsemők több mint felét, 54% -át féléves korban még szoptatja az anyja – nem feltétlenül kizárólagosan (mely arány egyébként még így is a nemzetközi és hazai ajánlások alatt marad). Arra, hogy félévesen még kapjanak anyatejet, a közepes státuszú családok gyermekeihez képest szignifikánsan nagyobb esélye van azoknak a csecsemőknek, akik a legmagasabb ($Exp(B)=1,9$) vagy a negyedik státusz-kvintilisbe tartozó ($Exp(B)=1,2$) családokba születtek. Ehhez képest a három alacsonyabb státuszcsoporthoz gyermekeinek az esélye kisebb a féléves kori szoptatásra ($0,7$ -szeres), a csoportok közt azonban nincs nagy különbség.

A csecsemőkori gondoskodás során tapasztalható szülői válaszkészséget vizsgálatunkban azzal mértük, hogy felveszi-e azonnal az anya féléves csecsemőjét, ha az sír. Ebben az esélyek alakulása a két magasabb státuszú családi háttér esetében kedvezőbb a gyermekek számára. A két alacsony státuszkategóriában a szülői viselkedés e tekintetben nem tér el szignifikánsan a közepes státuszú családokétól. A nem dolgozó szülők gyermekei azonban e tekintetben kivételek: az ő esélyeik a közepes státuszúaknál lényegesen magasabbak arra nézve, hogy anyjuk felveszi őket, ha sírnak ($Exp(B)=2,3$).

5. táblázat. *Különbségek a korai gondoskodásban szülői foglalkozási státusz szerint (logisztikus regressziók eredményei)*

Szülők foglalkozási státusz-kvintilise	Esély- hányados	Modell statisztika	Kohorsz '18 kutatási hullám
Félévesen szoptatják (53,9%)			
Egyik szülő sem dolgozik	0,63**	R ² =0,041; p<0,001; n=7539	Féléves
1. Legalsó ötöd	0,69***		
2. ötöd	0,75***		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	1,23**		
5. Legfelső ötöd	1,85***		
Félévesen azonnal felveszik, ha sír (54,0%)			
Egyik szülő sem dolgozik	2,32***	R ² =0,01; p<0,001; n=7556	Féléves
1. Legalsó ötöd	1,13		
2. ötöd	1,08		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	1,31***		
5. Legfelső ötöd	1,51***		
Másfél évesen naponta olvasnak neki (74,5%)			
Egyik szülő sem dolgozik	0,38***	R ² =0,051; p<0,001; n=4543	18 hónapos
1. Legalsó ötöd	0,46***		
2. ötöd	0,73**		
3. ötöd (ref.)	1,00		
4. ötöd	1,23		
5. Legfelső ötöd	1,46**		

Forrás: Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat alapján saját számítás.

Megjegyzés: Lásd 1. táblázat. Szignifikancia szintek: * p<0,05; ** p<0,01; *** p<0,001.

Másfél éves korban a napi szintű olvasás, könyvnezegetés a gyerekek három-negyedének esetében a szülői gondoskodás része. A szülői foglalkozási státusz harmadik és negyedik kvintiliseiben e tekintetben nincs esélykülönbség a gyermekek között. Ezen túlmenően az esélyek a családi státusznak megfelelően alakulnak. Arra, hogy naponta olvassanak neki, annál kisebb esélye van egy kisgyermeknek, minél alacsonyabb státuszú családba született. A legmagasabb státuszú családok gyermekeinek pedig (a középső státuszkategóriához képest) jelentősen nagyobb, másfélszeres az esélye erre.

5. Összegzés

A fentiek összegzéseként a *Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat* három kutatási hullámában gyűjtött adatokból a csecsemőkorhoz kapcsolódó esélyekről adunk felsorolás-szerű áttekintést, melyben kiemelten a közepesnél alacsonyabb foglalkozási státuszú családból származó gyermekekre fókuszálunk.

Adataink szerint tehát ma Magyarországon egy, az átlagosnál alacsonyabb státusszal jellemezhető családba született csecsemőnek szignifikánsan *kisebb esélye van arra*, hogy:

- tervezett várandósságból születik;
- asszisztált reprodukció segítségével fogan;
- császármetszéssel születik meg;
- édesanyja első gyermeke lesz;
- másfél évesen rendszeresen tisztítják a fogait;
- félévesen még szoptatják és
- másfél évesen naponta olvasnak fel neki.

Az alacsonyabb státuszú családok csecsemőinek a közepes státuszú családi háttérrel rendelkezőkéhez képest szignifikánsan *nagyobb esélye van arra*, hogy:

- koraszülötként vagy kissúlyú újszülötként születik;
- anyja a születésekor még nincs 20 éves;
- szülei nem házasok;
- féléves korában naponta találkozik valamelyik nagyszülőjével;
- másfél évesen anyja egyedül neveli;
- anyja későn kezdi meg a várandósgondozást a védőnőnél;
- anyja a várandósság alatt dohányzik;
- félévesen feküdt már kórházban;
- másfél évesen legalább hetente eszik gyorsételeket;
- családjá bérelt ingatlanban él;
- vezetékes víz nélküli házban lakik;
- ezer főnél kisebb településen él és
- otthonában 50-nél kevesebb könyv van.

Irodalom

- Balászi I. – Lak Á. R. – Szabó V. – Vadász Cs. (2013): Országos kompetenciamérés 2012. Országos jelentés. Budapest: Oktatási Hivatal.
- Bianchi, S. – P. Cohen – S. Raley – K. Nomaguchi (2004): Inequality in parental investment in child-rearing. In: Neckerman, K. (ed.): Social Inequality. New York: Russell Sage, 189–219. p.
- Boros J. (2021): Császármetszések növekvő trendje a világban és Magyarországon. Korfa, 2021/1. szám, Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.

- Boros J. – Kopcsó K. – Makay Zs. – Szabó L. (2018): Egészség és fejlődés feltérképezésének lehetőségei a Kohorsz '18 kutatásban. In: Veroszta Zs. (szerk.): Kutatási koncepció. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Kutatási Jelentések 100. sz., Budapest: KSH Népeségstudományi Kutatóintézet, 37–53. p.
- Bronfenbrenner, U. – P. A. Morris (2006): The bioecological model of human development. In: Lamb, M. – R. M. Lerner (eds.): Handbook of child psychology and developmental processes. Vol. 3: Socioemotional processes. New York: Wiley, 793–828. p.
- Duncan, O. (1961): A socioeconomic index for all occupations. In: Reiss, A. J. Jr. (ed.): Occupations and social status. New York: Free Press, 109–138. p.
- Elder, G. H. Jr. – M. Kirkpatrick – J. R. Crosnoe (2004): The emergence and development of life course theory. In: Mortimer, J. T. – M. J. Shanahan (eds.): Handbook of the life course. New York: Springer, 3–19. p.
- Erikson, R. – J. H. Goldthorpe – L. Portocarero (1979): Intergenerational class mobility in three Western European societies. British Journal of Sociology, Vol. 30, No. 4., 415–441. p.
- Fábián Z. – Kolosi T. – Róbert P. (2000): Fogyasztás és életstílus. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy. (szerk.): Társadalmi Riport 2000. Budapest: TÁRKI, 225–259. p.
- Fábián Z. – Róbert P. – Szívós P. (1998): Az anyagi-jóléti státuscsoportok társadalmi miliói. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy. (szerk.): Társadalmi Riport 1998. Budapest: TÁRKI, 72–91. p.
- Ganzeboom, H. B. G. – D. J. Treiman (1996): Internationally comparable measures of occupational status for the 1988 International Standard Classification of Occupations. In: Social Science Research, Vol. 25., 201–239. p.
- Ganzeboom, H. B. G. – D. J. Treiman (2010): Occupational status measures for the new International Standard Classification of Occupations ISCO-08; With a discussion of the new classification. <http://www.harryganzeboom.nl/isol/isol2010c2-ganzeboom.pdf>.
- Ganzeboom, H. B. G. – P. M. De Graaf – D. J. Treiman, D. J. (1992): A standard International Socio-Economic Index of Occupational status. *Social Science Research*, Vol. 21, No. 1., 1–56. p.
- Guryan, J. – E. Hurst – M. Kearney (2008): Parental education and parental time with children. Journal of Economic Perspectives, Vol. 22, No. 3., 25–46. p.
- Hajdu T. – Kertesi G. (2021). Statisztikai jelentés a gyermekegészség állapotáról Magyarországon a 21. század második évtizedében. CERS-IE Working Papers – 2021/8. sz.
- Halász G. – Lannert J. (szerk. 2003): Jelentés a magyar közoktatásról. Budapest: Országos Közoktatási Intézet.
- Kapitány B. (2018): Az alapsokaság meghatározásának, a minta kialakításának gyakorlati lépései. In: Veroszta Zs. (szerk.): Kutatási koncepció. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Kutatási Jelentések 100. szám. Budapest: KSH Népeségstudományi Kutatóintézet, 11–18. p.
- Kapitány B. – Rohr A. – Spéder Zs. (2018a): A magyar születési kohorszvizsgálat demográfiai kutatási kérdései. In: Veroszta Zs. (szerk.): Kutatási koncepció. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Kutatási Jelentések 100. szám. Budapest: KSH Népeségstudományi Kutatóintézet, 23–37. p.
- Kapitány B. – Spéder Zs. – Veroszta Zs. (2018b): A Kohorsz '18 kutatás elméleti és módszertani keretei. In: Veroszta Zs. (szerk.): Kutatási koncepció. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Kutatási Jelentések 100. szám. Budapest: KSH Népeségstudományi Kutatóintézet, 9–21. p.

- Kolosi T. – Keller T. (2010): Kikristályosodó társadalomszerkezet. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. (szerk.): Társadalmi Riport 2010. Budapest: TÁRKI, 105–138. p.
- Kolosi T. – Róbert P. (2004): A magyar társadalom szerkezeti átalakulásának és mobilitásának fő folyamatai a rendszerváltás óta. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy. (szerk.): Társadalmi Riport 2004. Budapest: TÁRKI, 48–74. p.
- Macmillan, L. – Tominey, E. (2020): Parental inputs and socio-economic gaps in early child development. CEPEO Working Paper Series No. 20–04.
- Makay Zs. (2020): Miért kell sokat várni a babára? Demográfia, 63. évf. 2–3. sz., 137–170. p.
- OECD (2014): Scaling procedures and construct validation of context questionnaire data. In: PISA 2012 Technical Report. Paris: OECD, 305–359. p.
- Panico, L. – M. Bartley – Y. J. Kelly – A McMunn – A. Sacker (2019): Family structure trajectories and early child health in the UK: Pathways to health. Social Science & Medicine, Vol. 232., (July 2019) 220–229. p.
- Róbert P. (2004): Iskolai teljesítmény és társadalmi háttér nemzetközi összehasonlításban. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy. (szerk.): Társadalmi Riport 2004. Budapest: TÁRKI, 193–205. p.
- Settersten, R. A. Jr. (2006): Age structuring and the rhythm of the life course. In: Mortimer, J. T. – M. J. Shanahan (eds.): Handbook of the life course. New York: Springer, 81–98. p.
- Szabó L. – Veroszta Zs. (2021): Várandósság és szülés. In: Monostori J. – Öri P. – Spéder Zs. (szerk.): Demográfiai portré 2021. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 65–82. p.
- Szabó L. – Boros J. – Fábíán I. – Gresits G. – Hortobágyi A. – Kapitány B. – Kis R. – Kopcsó K. – Leitheiser F. – Rohr A. – Spéder Zs. – Veroszta Zs. (2020): Várandós kutatási szakasz. Technikai riport. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Kutatási Jelentések 102. szám. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.
- Treiman, D. J. (1977): Occupational prestige in comparative perspective. New York: Academic Press.
- Veroszta Zs. – Boros J. – Fábíán I. – Kapitány B. – Kis R. – Kopcsó K. – Leitheiser F. – Szabó L. – Spéder Zs. (2022): Féléves kutatási szakasz. Technikai riport. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Kutatási Jelentések 105. szám. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.

